

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТУ (1945-1975 рр.) (До 55-річчя Ужгородського державного університету)

ЗАКРИВИДорога О. Д., ФЕДАКА Я. І.

Видавнича діяльність Ужгородського університету розпочалась одразу після його заснування. Уже в перші роки при університеті працювала невелика, з ручним набором, типографія, підпорядкована Міністерству вищої освіти УРСР, яка існувала по 1964 рік.

Типографія обслуговувала виключно університет. В ній друкувалися учбово-методичні посібники, конспекти лекцій, контрольні завдання для студентів-заочників, різна службова документація, а з 7 листопада 1951 року – і щотижнева багатотиражна газета “Радянський студент” (по 7 листопада 1952 р. (№1-31) виходила під назвою “За більшовицькі кадри”).

Науковці університету одержали можливість друкувати свої наукові праці, навчальні посібники, допоміжні матеріали, пов’язані з навчальним процесом, в університетській типографії.

Так, уже в 1947 році було надруковано “Короткий визначник рослин Закарпаття” проф. Ярошенка П. Д., перший випуск “Наукових записок”, “Тези доповідей першої наукової сесії”, яка підсумувала дослідницьку роботу в молодому вузі за 2 роки; каталоги насіння, програми для заочного відділення та інші матеріали.

Але незначна потужність університетської типографії (приблизно 100 друкованих аркушів на рік), відсутність свого видавництва гальмували випуск праць науковців. Тому університет неодноразово ставив питання про необхідність відкриття університетського видавництва, про надання нашому університету права самостійно, на місці, видавати наукову продукцію та про доукомплектування типографії лінотипною машиною [1].

У 1953 році Головним управлінням університетів та юридичних вузів СРСР вилан-

ня наукових праць, підготовлених в УжДУ, було доручено Київському університету [2].

Труднощі з проходженням наукових робіт від редагування в Києві до друкування в ужгородських типографіях затримували своєчасний вихід наукової продукції.

Ці обставини викликали постановку питання 8 грудня 1953 р. перед Управлінням університетів і природничих вузів СРСР про прикріплення УжДУ до видавництва Львівського університету, при якому з січня 1954 р. згідно з розпорядженням Міністерства культури СРСР було створено статутне видавництво, на яке покладалося обслуговування видавничих потреб вузів і науково-дослідних установ західних областей УРСР [3].

Ужгородський держуніверситет з січня 1954 року було прикріплено до Львівського університету.

В 1947 р. в Ужгородському держуніверситеті було розпочато випуск періодичного видання – “Наукові записки”.

За період з 1947 по 1963 р. вийшло 50 томів (українською або російською мовами, Т. 48 не виходив). Виходили ці видання в основному по серіях та окремими тематичними збірниками. Надруковано в них 686 наукових статей, що становить біля 540 друкованих аркушів.

У відповідності з наказом по Головному управлінню університетів МВО СРСР № 503 від 31 липня 1948 р. “Про впорядкування видавничої діяльності університетів” [4] та на підставі рішення Вченої Ради УжДУ від 20 лютого 1949 р. наказом ректора (№ 24 від 22. III. 1949 р.) було призначено редколегію по виданню “Наукових записок” під головуванням ректора університету А.М.Курішко.

На початку 1950 р. було розроблено “Положення про видання “Наукових записок”

* Ця стаття, підготовлена до друку у співавторстві у 1975 році, доопрацьована в наші дні О.Д.Закривидорогою в пам’ять про колегу - Я.І.Федаку (1949-1980).

Ужгородського держуніверситету”, “Правила для авторів”, “Вимоги до рецензентів, техредактора типографії та до машинопису наукової роботи”, а також “Положення про редакційно-видавничу раду, редакційну колегію і редакторів”.

З 1953 року редакційно-видавничу діяльність УжДУ здійснювала редакційно-видавнича рада під головуванням ректора доц. Ткаченко Г. В., затверджена 30 грудня 1953 р. наказом 1188 р/с по управлінню університетів і юридичних вузів [5].

Пізніше редакційно-видавничі ради очолили ректори вузу – проф. І. І. Ленарський, а з 1963 р. – проф. Д. В. Ченур. В обов’язки факультетських редакційних колегій входила підготовка, обговорення і рекомендація до друку рукописів наукових досліджень та відхилення рукописів, що не заслуговують публікування.

Вже в перші роки існування університету плідно працювали історики, які підготували до друку декілька томів “Наукових записок”, присвячених питанням історії і, зокрема, вивченню історії Закарпаття та сусідніх країн.

Починаючи з 1954 р. виходять ряд томів, присвячених знаменним датам: 300-річчю возз’єднання України з Росією (Т. 9), 40-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції (Т. 27), 40-річчю Радянської України (Т. 30), 20-річчю возз’єднання українських земель в єдиній Українській Радянській соціалістичній державі та 15-річчю визволення Закарпаття Радянською Армією (Т. 39) та питанням історії Закарпаття (Тт. 29, 30).

Результатом вивчення історії країн колишнього соцтабору був вихід у світ тематичних збірників – “Питання історії Угорщини”, присвячений 40-річчю Угорської Радянської Республіки (Т. 38) та “Питання новітньої історії Чехословаччини і Румунії” (Т. 50).

Два тематичних збірники (Т. 43, 44), підготовлені істориками та економістами вузу, висвітлюють важливі, на той час мало вивчені, питання краю – “Питання генезису капіталізму на Україні (на матеріалах Закарпатської області XVIII-XIX ст.)” та “Питання розвитку народного господарства Радянського Закарпаття”.

Філологами університету підготовлено до друку 14 випусків. В них - результати вивчення літературного процесу на Закар-

патті, творчості письменників краю, особливостей мови та стилю художніх творів, міжмовні та літературні контакти.

Враховуючи велике значення вивчення діалектних явищ для пізнання історичного розвитку загальнонародної мови та вивчення говорів Закарпаття, кафедра української мови УжДУ підготувала чотири випуски Діалектичного збірника. Вони вийшли з друку черговими томами “Наукових записок”: вип. 1 (Т.14, 1955); вип. 2 (Т. 26, 1957); вип. 3 (Т. 34, 1958); вип. 4 (Т. 42, 1960).

Першим та четвертим випуском Діалектологічного збірника кафедра видала працю доц. Дзендзелівського Й. О. “Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР” (лексика) Ч. 1 (1958), Ч. 2 (1960), яка була високо оцінена мовознавчою громадськістю.

У двох випусках Т. 25 (1957) та Т. 33 (1958) опубліковано праці літературознавців вузу. Т. 25 присвячений 100-річчю з дня народження І. Я. Франка.

Не менш плідною була і видавнича діяльність науковців біологічного факультету, які підготували до друку 10 випусків “Наукових записок”. Окремими випусками біологічної серії були опубліковані матеріали двох конференцій. Так, у 21-му томі “Наукових записок” (1956), – «Вивчення тваринного світу Радянських Карпат (1945-1955)» опубліковано матеріали ювілейної конференції по вивченню тваринного світу Закарпаття, скликаной Ужгородським університетом в ознаменування 10-річчя возз’єднання Закарпаття з Українською РСР і 10-річчя УжДУ.

40-й том “Наукових записок” – “Фауна і животний мир Советских Карпат” містить матеріали другої міжвузівської конференції по вивченню фауни і тваринного світу Радянських Карпат, скликаной УжДУ в грудні 1958 р. Наукові праці зоологів з питань шкідливої і корисної фауни Закарпаття були опубліковані в 11-му томі “Наукових записок” (1955).

Із 7 випусків “Наукових записок”, підготовлених науковцями медфаку, 4 – медичні збірники, із них 2 – тематичні: “Некоторые вопросы охраны материнства и детства” (Т. 45, 1961) та “Актуальные вопросы акушерства и гинекологии” (Т. 47, 1962).

Роботи хіміків, фізиків, математиків опубліковані у трьох томах – 12 (1955), 18 (1957), 22 (1957).

Окремими випусками "Наукових записок" вийшов збірник дисертантів (Т. 41, 1959) та збірник робіт аспірантів (Т. 49. Вип. 1, 1962).

Кращі роботи студентів, об'єднані в збірник студентських наукових робіт, опубліковані в 5-му томі "Наукових записок", який вийшов у 1952 р. у двох випусках: вип. 1 – роботи з історії та філології, вип. 2 – з біології та медицини. В них надруковано 21 студентську наукову роботу, які були виконані в період першого п'ятиріччя існування університету.

В період з 1957 по 1963 р. періодично виходили "Доповіді та повідомлення" (українською та російською мовами) по серіях із самостійною нумерацією кожної серії – всього 30 випусків.

"Доклады и сообщения. Серия физико-математических и исторических наук" № 5 (1962) містить доповіді XVI щорічної наукової сесії УЖДУ, яка відбулася 12-19 лютого 1962 р.

В "Доповідях та повідомленнях. Серія філологічна" № 3 (1958) опубліковано матеріали першої Ужгородської міжвузівської конференції, присвяченої вивченню карпатських говорів, а № 8 (1962) філологічної серії присвячений 250-річчю з дня народження М. В. Ломоносова. В цих виданнях опубліковано 772 доповіді та повідомлення науковців.

З 1963 р. стали виходити "Тези доповідей та повідомлення" (по серіях) до щорічних внутрішньовузівських підсумкових конференцій.

В період 1963 по 1967 рр. були надруковані тези доповідей та повідомлень до 17-ої (1963), 18-ої (1964), 19-ої (1965), 20-ої (1966), 21-ої (1967) наукових конференцій професорсько-викладацького складу УЖДУ та конференції, присвяченої 20-річчю утворення університету (1965). В цих виданнях надруковано 1517 статей науковців, що становить біля 418 друк. арк.

У видавничій діяльності університету значне місце приділялось підготовці до друку матеріалів обласних, міжвузівських, республіканських та всесоюзних конференцій, шкіл, нарад, симпозіумів.

В 60-і роки опубліковано тези доповідей та повідомлень ряду внутрішньовузівських тематичних конференцій, присвячених важливим подіям в житті нашої країни та сусідньої Угорщини: 60-річчю II-го з'їзду РСДРП

(1963), 20-річчю визволення Закарпаття Радянською Армією (1964), 45-річчю Угорської Радянської Республіки (1964), 20-річчю визволення Угорщини від фашистського гніту (1965).

В період 1964-65 рр. вийшли з друку тези доповідей та повідомлень п'яти наукових конференцій, присвячених життю і творчості українських письменників М.М.Коцюбинського, О.Ю.Кобилянської, Т.Г.Шевченка (1964), М.Т.Рильського, О.Духновича (1965).

Результати досліджень науковців медфаку за 1960-67 рр. опубліковані в матеріалах наукових конференцій з питань теоретичної і практичної медицини, проведених університетом разом із Закарпатським обласним відділом охорони здоров'я та обласними науковими товариствами з різних галузей медицини. Серед цих видань слід назвати: доповіді та повідомлення "Первой областной научно-практической конференции акушеров-гинекологов Закарпатья" (1960), "Второй областной конференции невропатологов и психиатров Закарпатья" (1960), "Материалы совещания по проблеме: витамины в неврологии и 3-ей областной научной конференции невропатологов и психиатров Закарпатья" (1962); тези доповідей і повідомлень першої обласної наукової конференції (1963), обласних науково-практичних конференцій фтізіатрів (1965), з питань патогенезу і терапії дерматозів (1960), ювілейних клінічних конференцій медичних працівників Закарпатської області (1965, 1967 рр.).

В 60-70-рр. посилилась також видавнича діяльність університету по підготовці до друку матеріалів республіканських та міжвузівських конференцій, проведених університетом разом з Інститутами АН УРСР та іншими науковими закладами.

Так, в 1965 р. були опубліковані "Тези доповідей та повідомлень до наукової сесії, присвяченої 20-річчю завершення возз'єднання українських земель в єдиній Українській державі", а в 1968 р. – "Програма і тези доповідей республіканської міжвузівської наукової конференції "Економічне співробітництво соціалістичних країн – зразок втілення в життя ленінських ідей пролетарського інтернаціоналізму".

Великою подією в житті вузу було святкування 50-річчя Великого Жовтня та 25-річчя Радянської влади на Закарпатті. В опублікованих матеріалах наукової сесії "Великий Жовтень і розквіт возз'єднаного

Закарпаття” (1970) та республіканської наукової конференції “Соціалістичні перетворення на Закарпатті за 25 років Радянської влади” (1970) висвітлені історичні зміни на Закарпатті за радянські роки.

В 1970-71 рр. публікуються матеріали двох республіканських наукових конференцій – «Боротьба угорського народу за соціалізм», проведеної УЖДУ разом з Інститутом історії АН УРСР і присвяченої 50-річчю проголошення Угорської радянської Республіки (1970) та «Питання міжнародного комуністичного руху», присвяченої 50-річчю утворення Комуністичної партії Чехословаччини (1971). В цьому ж році виходять в світ тези доповідей другої зональної конференції «Социальное планирование и совершенствование управления на промышленных предприятиях».

Матеріали республіканської наукової конференції “Культура і побут населення українських Карпат”, організованої і проведеної Ужгородським університетом, Інститутом етнографії ім. М. М. Міклухо-Маклая АН СРСР та Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР, були видані двома збірниками у 1972 та 1973 роках.

Ужгородський державний університет, який визнаний рішенням колегії МВ і ССО УРСР від 8 травня 1970 р. головним вузом по науковій розробці теми “Інтернаціональне виховання студентської молоді”, провів дві міжвузівські наукові конференції “Інтернаціональне виховання студентської молоді”, матеріали яких були опубліковані в 1972 р. (першої), 1975 р. (другої), а в 1976 р. вийшла монографія з цієї тематики.

До другої річниці міжнародної Наради комуністичних і робітничих партій 1969 р. в університеті було проведено міжвузівську наукову конференцію “Ідеї пролетарського інтернаціоналізму – джерело дружби і співробітництва соціалістичних країн”, матеріали якої видані у 1972 році. Республіканська наукова конференція 1974 р. “Зміцнення світової соціалістичної системи – торжество ідей пролетарського інтернаціоналізму” приурочується 5 річниці міжнародної Наради комуністичних і робітничих партій 1969 р. та XXV-річчю утворення Ради Економічної Взаємодопомоги. Матеріали конференції опубліковані окремим збірником і вийшли з друку в 1975 р.

Результатом плідної роботи науковців філологічного факультету було спільне видання з українським Комітетом славистів “Тез доповідей V міжвузівської республіканської славистичної конференції” (1962), видання “Тез доповідей та повідомлень міжвузівської конференції з питань теорії та методики викладання іноземних мов” (1964) та “Розвиток української радянської новели” (1966).

Головні результати наукових досліджень вчених природничих факультетів опубліковані в тезах доповідей або матеріалах міжвузівських конференцій і нарад.

Так, біологами опубліковано матеріали міжвузівських конференцій «Екологія насекомых и других наземных беспозвоночных Советских Карпат» (1964), «Флора и фауна Украинских Карпат» (1965); фізиками – матеріали трьох нарад з фізики і технології тонких плівок складних напівпровідників (1966, 1972, 1975), проведених разом з науковою радою з проблем фізики напівпровідників АН УРСР та тези доповідей «Республіканського симпозиума по фотоелектрическим, электролюминесцентным и полевым полупроводниковым приборам» (1969); хіміками – тези доповідей та повідомлень XII-ої Української республіканської конференції з органічної хімії, проведеної разом з Інститутом органічної хімії АН УРСР, Українським, Закарпатським і Київським обласним правлінням ВХТ ім. Д. І. Менделєєва; медиками – тези доповідей міжвузівських науково-практичних конференцій з проблем патогенезу і лікування серцево-судинної системи (1960), двох конференцій “Актуальные вопросы акушерства и гинекологии» (1963, 1965), «Нейрогуморальная регуляция в норме и патологии» (1965), конференції з фізіології мікроорганізмів (1965, 1969) та об’єднаної конференції, присвяченої 20-річчю возз’єднання Закарпаття з Радянською Україною – “Ревматизм” (1965).

Ужгородський державний університет став традиційним центром проведення різних всесоюзних конференцій, симпозиумів і шкіл.

Лише з теорії квантових полів і елементарних частинок в Ужгородському університеті проведено чотири конференції, матеріали яких опубліковані: першої (Ч. 1 – 1958, Ч. 2. – 1957), другої (1960), третьої (1961), шостої (1965).

В наступні роки зростає кількість проведених конференцій. В 1969 р. публікуються

тези лекцій П'ятої Всесоюзної школи з ядерної фізики та тези доповідей "Третього Всесоюзного симпозиума по напівпровідникам складного складу", які містять матеріали з проблем одержання і дослідження фізико-хімічних і фізичних властивостей напівпровідникового складного складу. В 1970 р. Ужгородський університет та наукова рада з хімії та технології напівпровідників АН СРСР підготувала матеріали вищезгаданого симпозиуму "Некоторые вопросы химии и физики полупроводников сложного состава" – перше зібрання матеріалів з складних напівпровідників, яке в деякій мірі відобразило стан експериментальних і теоретичних досліджень, виконаних в цій галузі.

В цьому ж році опубліковано матеріали другої Всесоюзної школи з фізики поверхні напівпровідників, проведеної разом з Московським університетом.

Тези доповідей другої і п'ятої всесоюзних конференцій з фізики елементарних і атомних зіткнень, проведених в Ужгородському університеті разом з Фізико-технічним інститутом ім. А. Ф. Іоффе АН СРСР, були опубліковані відповідно в 1962 та 1972 рр.

В період 1974-1975 рр. вийшли в світ тези доповідей VIII Всесоюзної конференції "Проблеми исследования свойств сегнетоэлектриков", Ч. 1 і Ч. 2 (1974) та тези доповідей «IV Всесоюзной конференции по спектрокопии вакуумного ультрафиолета и взаимодействие излучения с веществом (ВУФ-75)», а також матеріали Всесоюзного Пленуму наукового товариства гастроентерологів "Современные методы лечения гастроэнтерологических больных" (1975).

В Ужгородському університеті разом з Інститутом мовознавства АН СРСР проведено "Всесоюзную конференцию по вопросам финно-венгерского языкознания" (1963) та «Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу» (1973). Тези доповідей опубліковано.

Приділялась увага видавництву збірників молодих науковців та аспірантів, а також студентських конференцій. За 30-річчя опубліковано матеріали чотирьох конференцій молодих вчених (1965, 1966, 1969), п'ять збірників матеріалів конференцій аспірантів (1965, 1969, 1970) та матеріали першої наукової студентської конференції (1949) – 17-ї (1964), 18-ї (1965) наукових внутрівузівських студентських конференцій та тези доповідей XII Всесоюзної археологі-

чної студентської конференції, проведеної в Ужгородському університеті в 1966 р.

До кожної конференції видавались програми, хід наукових конференцій висвітлювався в періодичній пресі.

З 1953 р. значна увага нашими науковцями приділялась і підготовці підручників, наукових посібників, конспектів лекцій, практикумів, які повинні сприяти поглибленню знань у студентів з малорозроблених і малоджерельних спецкурсів та спецсеминарів як з природничих, так і з гуманітарних дисциплін. Одними з перших внутрівузівських підручників та навчальних посібників були «Нариси з історичної граматики української мови» (1953) Бевзенка С. П., «Історія хімії: Посібник для хімічних факультетів та природничих факультетів педагогічних інститутів» (1959) Орловського С. Т.

За 60-70-і роки видання підручників, навчальних посібників помітно зросло. З'являються роботи: «Нариси історії революційно-визвольного руху трудящих Закарпаття в 1917-1923 рр.» Баженової Н. П. (1962), «Посібник для практичних занять з історичної граматики української мови» Галаса К. Й., Лизанця П. М. (1966), «Латинська мова» Сака Ю. М. (1972), «Многозначні структури» Василенка Ю. А. (1972), «Акушерський фантом» Ганича М. М. (1971), «Народні балади угорського населення Закарпаття» Лизанця П. М., Васовчик В. Ю. (1974), «Производные причинные предлоги в славянских языках» Токаря Г. С. (Ч. 1 – 1973 р., Ч. 2 – 1974 р.), «Промислові звірі Радянських Карпат» Туряніна І. І. (1974). Вдруге доповнений і перероблений учбовий посібник "Полевое изучение наземных беспозвоночных" Фасулаты К. К. вийшов під грифом МВ і ССО СРСР для студентів біологічних спеціальностей університетів.

На основі багаторічної науково-педагогічної роботи з студентами та власного досвіду по керівництву курсовими, дипломними роботами і враховуючи досвід, почерпнутий із цілого ряду інших методичних джерел аналогічного типу, написано ряд посібників досвідченими науковцями нашого вузу. Серед авторів посібників – професори Фасулаті К. К. ("Методика выполнения и техника оформления дипломной работы по биологическим и смежным наукам", Ужгород, 1963) та Троян М. В. ("Методичні поради до написання дипломних робіт з історії", Ужгород, 1964), доценти Добош В.

І. ("Методичний poradник по написанню курсових та дипломних робіт з української мови", Ужгород, 1964) та Баглай Й. О., Бендзар Б. П. ("Poradник для написання курсових і дипломних робіт із зарубіжної літератури: на допомогу студентам факультету іноземних мов", Ужгород, 1971), який вийшов вдруге переробленим і доповненим виданням у 1973 р.

Наступним і найбільш численнішим видом внутрішньовузівських видань є конспекти лекцій з спецкурсів. Серед них помітне місце займають конспекти лекцій: "Торжество ленинських принципів атеїстичного виховання трудящих на Закарпатті" Болдижара М. М. (1974), "Розвиток двох форм соціалістичної власності в єдину комуністичну власність" Шеневідька А. К. (1963); "Розвиток соціалістичної промисловості західних областей УРСР (1946-1960)" Арсентьева М. В. (1970), "Археологічні пам'ятки Закарпаття" Балагурі Е. А. (1971), "Становище селянства Закарпаття в 20-х роках ХХ ст." Божук Г. В. (1971), "Революційний робітничий рух в Угорщині в 1917-1939 рр." Гранчака І. М. (1972), "Боротьба трудящих України проти білогвардійської армії Денікіна" Міщенко С. О. (1963), "Революційна боротьба селянства Закарпаття в 20-30-х рр. ХХ ст." Ілька В. І. (1974), з *філологічних наук*: "Партійність літератури" Балеги Ю. І. (1965), "Образ В. І. Леніна в угорській поезії Гортвай Е. Ф. (1970), "Конспект лекцій з курсу української діалектології" Дзендзелівського Й. О. (1966), "Синтаксис українських південно-карпатських говорів" Добоша В. І. (Ч. I – 1971 р., Ч. II – 1972 р.), "Образ В. І. Леніна в українській радянській поезії" Лакизи М. П. (1970), "Українська літературна критика кінця ХІХ – початку ХХ століть" Пономарьова П. П. (1965), "Складні речення ускладненого типу в сучасних слов'янських мовах" Симулика М. В. (1974), "Принципы и приемы создания сатирического образа: На материалах творчества Салтыкова-Щедрина и Маяковского" Толстова Є. П. (1974), "Антропонімія Закарпаття" Чучки П. П. (1970); з *фізичних наук*: "Оптичні властивості напівпровідників" Борця О. М. (Ч. I – 1972 р., Ч. II – 1973 р.), "Текст лекцій по курсу "Спеціальні методи сучасної астрофізики" Братійчук М. В. (1975), "Фізичні основи медичної електроніки" Братасюка М. М., Сагарды В. В., Фантича А. М. (1975), "Атомна і молекулярна

спектроскопія" Жукової Є. Л. (1974), "Конспект лекцій з фізики для студентів загальнотехнічного факультету. Молекулярна фізика і термодинаміка" Кишка С. М., Сірого Є. І. (1966); з *математичних наук*: "Модулі над кільцями" Дроботенка В. С. (1973), "Ітераційний метод інтегрування диференціальних рівнянь з часткових похідних з запізнюючим аргументом" Ковача Ю. І. (1974); з *медичних наук*: "Сучасний стан вчення про хворобу Боткіна" Кишка О. М. (Ч. I - 1972 р., Ч. II – 1975 р.), "Курс клінічних лекцій з ревматології" Мельника І. О. (1972), "Фармакологія гормональних та вітамінних препаратів" Нлегатської Г. В., Кочергана В. В., Григи І. В. (1972), Конспекти лекцій з окремих розділів патологічної фізіології проф. Голіцинської М. Т.; з *біохімії*: проф. Пащенко О. Ю.; лекції з курсу "Основи лікувального харчування" проф. Туркельтауба М. С. та інші; з *хімічних наук*: "Конспект лекцій з кристалохімії" Ворошилова Ю. В. (1973).

Одним із видів наукових публікацій є практикуми – науково-методичні посібники для виконання лабораторних та практичних робіт. Серед них "Загальний фізичний практикум" (Ч. I – 1963 р., Ч. II – 1964 р.) Чепура Д. В., Сірого Є. І. для студентів вечірнього та заочного відділень фізико-математичних, хімічних, загальнотехнічних візів УРСР, а "Загальний фізичний практикум" (Ч. III – 1966) Сірого Є. І. допущено МВ і ССО УРСР як учбовий посібник для студентів загальнонаукових і загальнотехнічних факультетів вузів УСРС; "Практикум з вищої математики" (Ч. I – 1964 р., Ч. II – 1965 р.) Хічія О. Ф.; "Практикум по вищій математиці" (1963) Севбо В. І., "Малий практикум по зоології" (1968, 1969) Довганя О. Р., Крочка Ю. І.

Протягом 30 років у різних видавництвах ("Вища школа", "Радянський письменник", "Наукова думка", "Карпати") вийшло понад 80 монографічних досліджень з найрізноманітніших галузей наук, які привернули увагу широкої громадськості далеко за межами Закарпаття. Питанням з історії минулого комуністичної організації Закарпаття, Чехословаччини, Угорщини, боротьби робітничого класу, селянства за соціальне і політичне звільнення, про вплив Великого Жовтня на революційну боротьбу трудящих за встановлення Радянської влади на Закарпатті присвячені наукові дослідження Белоусова В. І. "На шляху до перемоги.

З історії комуністичної організації Закарпатської України 1929-1938 рр.» (1958), Ротмана М. Є. «На передодні другої світової війни. З історії Закарпатської комуністичної організації 1933-1938 рр.» (1964), Хайнаса В. В. «Боротьба комуністичної партії Угорщини за єдиний робітничий народний фронт проти фашизму і війни 1933-1939 рр.» (1969), Гранчака І. М. «Робітничий рух в Угорщині 1919-1925 рр.» (1968), Прунціч С. Ю., Хланті О. В. «Боротьба за перемогу пролетарського інтернаціоналізму в Чехословацькому робітничому русі 1918-1938 рр.» (1974), Співака Б. І., Трояна М. В. «40 незабутніх днів. З історії боротьби за Владу Рад на Закарпатті в 1919 році» (1967), Трояна М. В. «Угорська Комуна» (1970), Ілька В. І. «Закарпатське село на початку ХХ ст. (1900-1919)» (1973); про минуле і славне сьогодення міста Ужгорода: господарське, наукове і культурне життя йдеться в монографії Гранчака І. М., Палька В. В. «Місто над Ужем» (1973), питання радянсько-угорського співробітництва, розвитку педагогічні думки та народної освіти в Угорщині розглянуто в працях Худанича В. І. «Радянсько-угорське співробітництво в 1945-1948 роках» (1974), Гомонная В. В. «Народное образование в Венгрии» (1972), «Педагогічна думка в Угорщині» (1969); проблеми критики ідеології реформізму присвячена монографія Голдовського Л. Й. «Реакційна суть ідеології реформізму» (1974); розвиткові літератури Закарпаття, питання народності і партійності літератури, вивчення життя, творчості, літературної діяльності ряду письменників присвячені монографічні дослідження Балеги Ю. І. «Художні відкриття чи правда факту» (1969), Микитася В. Л. «Давня література Закарпаття. Нариси літератури Закарпаття доби феодалізму» (1968), Лакизи М. П. «Іван Ле. Критико-біографічний нарис» (1958), Попа В. С. «Юрій Гойда. 1919-1955 рр.» (1958), Чумака В. Г. «Семен Складенко: Літературно-критичний нарис» (1972), Гурницького К. І. «Кримський як історик» (1971); міжмовні контакти розглянуто в дослідженнях Дзендзелівського Й. О. «Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі» (1969), Рота О. М. «Розвиток угорської мови. Угорсько-східнослов'янські мовні взаємини» (1968); наукові спостереження з питань біології та медицини знайшли своє відображення в роботах Бубряка І. І. «Південні культури в Карпатах» (1968), Комендара В. І.

«Форпосты горных лесов» (1966), Гіріца А. А. «Аттрактанты кородея типографа и этномофаги важнейших лесных насекомых Украинских Карпат» (1975), Фодора С. С. «Флора Закарпаття» (1975), Погоріляка Й. М. «Короїди та біологічні основи боротьби з ними» (1973), Бакшеева М. С. «Применение гермицидина С в акушерстве и гинекологии (экспериментально-клиническое исследование)» (1954), Котеляньського Е. О. «Внутриглазные опухоли» (1974), Травінської М. О. «Лікування хронічного алкоголізму» (1971).

Чимало зусиль приклали викладачі та співробітники університету для підготовки колективних праць, зокрема науково-тематичних збірників, які увійшли в практику видання з кінця 50-х років.

Уже в 1957 р. виходять перші випуски збірника статей «Некоторые проблемы современной физики ядра и элементарных частиц» (відп. ред. Ломсадзе Ю. М.) та «Сборник рефератов научных работ медицинского факультета» (відп. ред. Бакшев М. С.). Колективом медичного факультету разом з Київським науково-дослідним Інститутом клінічної медицини ім. акад. Н. Д. Стражеско та Науковим Терапевтичним товариством УРСР видано декілька збірників: «Ревматизм и борьба с ним» (відп. ред. Г. Е. Марантиди) (К., 1968), в якому представлені роботи науковців провідних інститутів країни, частина із них обговорена на Ужгородській конференції по проблемі «Ревматизм»; «Болезни сердечно-сосудистой системы» (відп. ред. А. Л. Лихнева.) (К., 1969); «Ревматизм и пороки сердца» (відп. ред. І. М. Мельник) (К., 1970), більша частина статей якого була обговорена на Ужгородській конференції, присвяченій 25-річчю воз'єднання західних областей України з Радянською Україною; монотематичний збірник «Декомпенсация сердца» (відп. ред. І. А. Мельник) (Ужгород, 1973), виданий медфаком університету разом з Київським науково-дослідним інститутом клінічної та експериментальної хірургії Міністерства охорони здоров'я УРСР. Університетом видано також декілька науково-тематичних збірників з питань історії, філології та фізики. Серед них: «Питання нової та новітньої історії європейських соціалістичних країн» (відп. ред. І. М. Гранчак) (Ужгород, 1969), «Деякі питання економічної реформи» (відп. ред. В. М. Беца), (Ужгород, 1970); «Вопросы русского и сопоставительного языкознания»

(Ужгород, 1969); «Некоторые теоретические проблемы русской литературы» (відп ред. Е. П. Толстов) (Ужгород, 1969); «Слов'янсько-угорські міжмовні та літературні зв'язки» (відповід. ред. М. П. Лизанець) (Ужгород, 1970). Кафедрою фізики підготовлено збірник «Полупроводниковая электроника» (відповід. ред. Д. В. Чепур) (Ужгород, 1971), значну частину якого складають експериментальні та теоретичні дослідження в галузі вивчення різних властивостей деяких груп напівпровідникових речовин, над вивченням яких працює колектив кафедри.

Створення колективних досліджень з історії Закарпаття було одним із основних завдань науковців вузу. Так, вже у 1961 р. виходить спільна праця, підготовлена колективом істориків, – «Великі перетворення», матеріали якої розповідають про розквіт промисловості, сільського господарства та культури, піднесення матеріального добробуту населення Закарпаття за роки Радянської влади.

Значна робота по вивченню історичного минулого Закарпаття сприяла виходу в світ у 1972 р. збірника «Дослідження стародавньої історії Закарпаття» (відп. ред. І.М.Гранчак), в якому викладено результати роботи кафедри загальної історії Ужгородського університету та науковців Закарпатського краєзнавчого музею по дослідженню пам'яток стародавньої історії Закарпаття.

Авторський колектив (керівник С.О.Мищенко) підготував колективну монографію – нариси історії Закарпаття «Шляхом до щастя» (Ужгород, 1973) – першу в радянській історіографії узагальнену працю про минуле і сучасне Закарпаття.

Вчені університету брали участь в різних колективних виданнях разом з науковцями інших вузів, наукових організацій і товариств. Так, в 1963 р. в Москві вийшла у світ праця «Очерки новой и новейшей истории Венгрии» (відповід. ред. А. І. Пушкаш), авторами якої поряд з працівниками Інституту історії АН СРСР є також науковці УжДУ. Авторами трьохтомного академічного видання «История Венгрии» (М., 1971-1972) є також вчені університету: Мешко І. М., Худанич В. І., Гранчак І. М., Троян М. В., Штернберг Я. І., Гомоннай В. В., Хайнас В. В., Олаг В. І.

Історики університету взяли участь у виданні першого тому «Нарисів історії Закарпатської обласної партійної організації

(1918-1945 рр.)» (Ужгород, 1968); «Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область» (К., 1969), трьохтомного видання «Археологія Української РСР»; колективних праць «Культурное строительство в европейских странах социализма» (К., 1975); «Весна відродженого краю» (Ужгород, 1974) та ін. Вони є авторами окремих статей в УРЕ, «Советской исторической энциклопедии», «БСЭ» та ін.

Відрадним явищем у науковому та культурному житті угорського і українського народів була поява «Угорсько-українського словника», укладеного науковцями УжДУ і виданого в 1961 р. разом з Угорською Академією наук та «Українсько-угорського словника» (1963), укладеного вченим УНР Лорантом Катона, відредагованого науковцями нашого вузу.

На допомогу студентам з різних дисциплін віддруковано понад 500 методичних порад, вказівок, розробок, описів лабораторних робіт. Вчені університету систематично друкують свої статті в республіканських та всесоюзних періодичних виданнях. Загальна кількість статей, опублікованих за 30-річчя, нараховує понад 6 тис. назв.

Окрім згаданих публікацій співробітники університету плідно працюють і в галузі перекладу, упорядкування текстів, приймають якість у створенні підручників і навчальних посібників для шкіл. Науковці вузу працювали в галузі перекладу (Владимир Л. А., Гуdivок П. М., Пердук З. А., Фодор С. С., Чучка П. П.), упорядкування текстів (Балєга Ю. І., Лінтур П. В., Лизанець П. М.), складання словників (Чучка П. П., Сак Ю. М., Добош В. І., Владимир Л. А.), визначників (Колюшев І. І., Фасулаті К. К., Ярошенко П. Д.) та каталогів (Микитась В.Л., Сак Ю. М., Фасулаті К. К.)

Опубліковано ряд брошур товариства «Знання» (Голдовський Л. Й., Лендел В. М., Маркуш І. І., Машіка Т. О., Едельман А. І.) та матеріалів на допомогу лекторам (Артеменко М. М., Болдичар М. М., Братійчук М. В., Лизанець П. М.)

Вийшли в світ і художні твори, написані вченими вузу (Гурницький К. І., Потушняк Ф. М., Шульга І. Г.) та збірники студентських творів «Голоси молодих» (1958, 1961)

За 30 років у видавництві «Радянська школа» вийшло більше 50 підручників, хрестоматій, написаних та укладених науковця-

ми університету, перероблених та перекладених на угорську мову.

Авторами підручників, частина яких написана у співавторстві з учителями області, є науковці університету: Бєднова О. Е., Владимир Л. А., Іванова Г. Є., Ковтюк С. І., Лакиза М. П., Симулик М. В., Шекета М. І.

Науковці Лінтур П. В., Симулик М. В., Чумак Т. М. уклали хрестоматії з російської літератури та літературного читання.

12 підручників з іноземних мов перероблені для шкіл з угорською мовою навчання доцентами Владимир Л. А., Бокшай О., Ергеші М. М. Науковці Фодор С. С., Пердук З. А. здійснили переклади на угорську мову підручників для середніх шкіл з ботаніки, загальної біології, основ дарвінізму.

В 1961 р. в Братиславі (Словачія) вийшов підручник для 10 класу загальноосвітньої школи «Нариси геометрії» (авт. Меншик М., Ланта О.) в перекладі з словацької мови Чучки П. П. та Гудивка П. М.

У видавництві «Радянська школа» вийшло також декілька посібників для вчителів шкіл. Серед них: довідник для вчителів «Видатні вчені-хіміки» (1973), укладений старшим викладачем Возним В. Ю. та посібник для вчителів шкіл «Некоторые вопросы усвоения русской речи в школах УССР с венгерским языком обучения» (1975), підготовлений ст. викладачем Шекетою М. І.

Доц. Березанцев П. І. написав підручник для середніх медичних закладів «Фармакологія з рецептурою», який витримав кілька перевидань. Окрім того, розділ «Рецептура» був надрукований для підручника латинської мови Кліковича і Смирнова.

З 1974 року науковці університету активно звертаються до депонування рукописів з природничих, технічних та суспільних наук. В основному, депонуються матеріали внутрішньовузівських наукових конференцій. Так, в Інституті наукової інформації з суспільних наук задепоновано «Матеріали І-ї обласної конференції молодих вчених Закарпаття, присвяченої 50-річчю утворення СРСР» (Секція суспільних наук), у Всесоюзному інституті наукової і технічної інформації задепоновано 6 збірників наукових конференцій, в тому числі «Матеріали І-ї конференції молодих вчених Західного Наукового Центру АН УРСР» (Секція математичних наук) № 313-74 Деп. від 13. 02. 74), «Матеріали І-ї конференції молодих вчених Західного Наукового Центру АН УРСР»

(Секція фізичних наук. № 1700-74 Деп. від 20. 07. 74), «Матеріали IV аспірантської наукової конференції, присвяченої 30-річчю визволення Закарпаття» (Секція математичних наук. № 498-75, Деп. від 27. 02. 75), «Матеріали 28 наукової конференції професорсько-викладацького складу Ужгородського державного університету» (Секція математичних наук. № 314-75, Деп. від 11. 02. 75), «Матеріали наукової конференції аспірантів і молодих вчених» (Секція астрономічних наук. № 3417-75, Деп. від 2. 12. 75), «Матеріали І-ї конференції молодих вчених Закарпаття» (Секція хімічних наук. № 539 (75 деп).

Окремими авторами в різних інститутах інформації задепоновано 39 наукових статей.

У видавничій діяльності університету певне місце займають бібліографічні видання, підготовлені науковцями вузу та співробітниками бібліотеки. Серед них слід назвати описи і каталоги давніх рукописів та стародруків бібліотеки УжДУ (Ч. 1 – 1961 р., Ч. 2 – 1964 р.), підготовлені Микитасем В. Л. та навчальний посібник-каталог «Інкунабули бібліотеки Ужгородського державного університету» (1974) підготовлений Саком Ю. М. Названі видання одержали схвальну оцінку в радянській та зарубіжній критиці. Стаття Сака Ю. М. «Про інкунабули бібліотеки УжДУ» та перелік виявлених на той час 19 інкунабул були опубліковані ще в 1963 р. в «Тезах доповідей та повідомлень до XVII конференції професорсько-викладацького складу УжДУ. Романо-германська філологія».

Побачила світ і пам'ятка читачу «Шевченко і Закарпаття» (1964) та «Олександр Васильович Духнович» (1965), підготовлені бібліографами університетської та Закарпатської обласної бібліотеки (Закривидорога О. Д., Неточасв В. І.)

В ряді видань Ужгородського університету вміщено бібліографію праць науковців університету за певний період. Так, до 20-річчя Ужгородського державного університету проф. Дзєндзелівський Й. О. підготував бібліографію друкованих праць членів кафедри української мови за 20 років (276 назв), а професори Гранчак І. М., Троян М. В. – бібліографію друкованих праць істориків факультету за 20 років (396 назв) і опублікували їх в тезах доповідей до ювілейної конференції, присвяченої 20-річчю Ужгородського університету (1965).

Кращі видання за 30-річчя були відзначені нагородами. На ВДНГ СРСР у 1975 р. ряд конспектів лекцій та учбових посібників науковців університету удостоєні нагород. Зокрема, срібною медаллю нагороджено професора Котелянського Е. О. за створення комплекту учбово-методичних посібників з елементами програмованого навчання з курсу очних хвороб, бронзовими медалями – професора Кишка О. М. за розробку першої частини конспекту лекцій “Сучасний стан вчення про хворобу Боткіна” (1972), професора Мельника І. О. за розробку “Курсу клінічних лекцій з ревматології”, доцента Сака Ю. М. за написання навчального посібника “Латинська мова” та доцентів

Баглая Й. О., Бендзара Б. П. за розробку “Методичного посібника по написанню курсових робіт з зарубіжної літератури”.

Дипломами Всесоюзного товариства “Знання” відзначені монографії “40 незабутніх днів” Співака Б. І., Трояна М. В. (1970), “Весна відродженого краю” (1974) колективу авторів, “Шляхом до щастя” (1974) колективу авторів; дипломом Державного Комітету Ради Міністрів УРСР у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі – книгу “Місто над Ужем” (1974) Гранчака І. М., Палька В. В.

Тиким було 30-річчя УжДУ в наукових здобутках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ЗОДА, Ф. Р - 545.- Оп. 6.- Спр. 32.- А. 63.
2. ЗОДА, Ф. Р - 545.- Оп. 6.- Спр. 24/542.- А. 87.
3. ЗОДА, Ф. Р - 545.- Оп. 6.- Спр. 52/542.- А. 11.
4. ЗОДА, Ф. Р - 545.- Оп. 44.- Спр. 1.- А. 3.
5. ЗОДА, Ф. Р - 545.- Оп. 6.- Спр. 32/448.- А. 1, 60.

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В США: ЕТНІЧНО-КУЛЬТУРНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ

ПОПОВА З.В.

Неодмінною умовою реалізації Україною своїх можливостей є її активне і повномасштабне входження до світового співтовариства, спираючись на свої фундаментальні загальнонаціональні інтереси, відповідно до яких визначаються засади, напрями, пріоритети та функції її зовнішньої політики. Серед головних пріоритетних функцій “Основні напрями зовнішньої політики” України визначають і контакти з українською діаспорою. Термін “українська діаспора” став широко вживаним та замінив багато відомих перехідних означень. Нині поняття “українська діаспора” стосується українців або ж осіб українського походження, які перебувають за межами історичної батьківщини, але попри всі відмінності в традиціях, соціальному положенні, статусі, освіті зберегли спільність

інтересів, пам'ять про батьківщину і прагнення сприяти розбудові української держави. При цьому слід врахувати такі головні ознаки:

– реальністю стало існування незалежної Української держави зі своїми політико-адміністративними кордонами та розпорощенням українців поза ними у багатьох країнах світу;

– частина українців, які проживають в інших державах, – це корінне (автохтонне) населення. Інші розміщені дисперсно на території країн мешкання;

– внаслідок тривалої взаємодії та консолідації серед зарубіжних українців усталилася певна єдність поглядів на місце України в світі та їхню власну долю.